ДЕПАРТАМЕНТ КУЛЬТУРИ, ТУРИЗМУ, НАЦІОНАЛЬНОСТЕЙ ТА РЕЛІГІЙ
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСНА БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ЮНАЦТВА»
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

100-річчя Української революції

Постать на тлі доби.

Симон Петлюра

Інформаційно-бібліографічні матеріали

ЗАПОРІЖЖЯ 2020

УДК: 94(477)-051 С.Петлюра «1917-1921»

Постать на тлі доби. Симон Петлюра : інформ.-бібліогр. матеріали / уклад. : В. В. Писанець ; комун. закл. «Запорізька обл. б-ка для юнацтва» Запорізької обл. ради. - Запоріжжя, 2020. – 36 с.

Симон Петлюра був політиком рідкісного формату, який залишився на бойовому посту до кінця. Далекоглядний і безкомпромісний український державник XX століття. Його діяльність трактована неоднозначно і залишився він в історії фігурою мало пізнаною.

Світло на постать Петлюри «проливає» його публіцистична, журналістська, літературно-критична діяльність.

Видання присвячене «перу» Симона Петлюри і містить інформацію про нього як журналіста, дайджест за книгою «Московська воша» та витяги з інших праць.

Інформаційно-бібліографічний матеріал розрахований на широке коло читачів, що цікавляться українською історією, та фахівців бібліотечної справи.

Укладач,
відповідальна за випуск: В. В.Писанець

«ПОЛУМ`ЯНЕ ПЕРО» СИМОНА ПЕТЛЮРИ

Історично склалося так, що Симон Петлюра увійшов в народну пам'ять як борець за українську державність та незалежність, перетворившись з часом у символ українського національного руху.

Постать Петлюри протягом багатьох десятиліть викликала неоднозначні оцінки, коливаючись від позитивних до негативних. Навіть сьогодні поняття «петлюрівщина» залишається подекуди у свідомості людей чимось небезпечним і тривожним. Може тому, що був безкомпромісним і ніколи не сходив з позицій української незалежності та української державності.

Історики вважають, що однією із найважливіших прикмет Симона Петлюри була його далекоглядність. В архіві Гарвардського університету зберігаються невідомі листи Петлюри 1924 року, які ніколи не друкувалися.

100 років тому він писав, що треба, по-перше, творити армію, бо армія буде гарантом цієї державності. Треба підібрати кадри національно-свідомих людей, які будуть віддані справі будівництва української держави. Треба добиватися того, щоб Українська Православна церква була автокефальною і мала свого патріарха. Можна тільки дивуватися, наскільки актуальними і пророчими виявилися ці слова для української сучасності!

Недарма в далекому 1912 році, коли Симон Петлюра працював у Москві редактором часопису «Украинская жизнь», академік Петербурзької АН Федір Євгенович Корш, який блискуче знав українську мову і літературу, захищав право українців на національний розвиток і рідну мову, писав про нього: «Українці самі не знають, кого вони мають серед себе. Вони гадають, що Петлюра – видатний редактор, патріот, громадський діяч тощо. Це все правда, але не ціла правда. Петлюра - безмірно вищий за те, що про нього думають. Він - з породи вождів, людина із того тіста, що колись, у старовину, закладали династії, а за демократичного часу стають

національними героями... Буде він вождем народу українського. Така його доля».

Про «вождя» говорив і генерал-хорунжий Армії УНР Микола Капустянський: «Нікого могутнішого не виявилося йому на заміну, бо такого й не було… Петлюра – людина нестримної енергії, ентузіаст, вірить, хоч деколи тільки інтуїтивно, й вливає свою віру в інших. Це головна його позитивна риса яко вождя».

А ось першим «багнетом» Симона Васильовича було його «полум'яне перо», адже Петлюра був не тільки організатором збройних сил молодої УНР, а й талановитим журналістом, блискучим публіцистом, редактором, глибоко ерудованим літературним критиком.

Свою долю з журналістикою він пов'язав ще в далекому 1902 році. Тоді у Львівському Літературному Науковому Віснику, який редагував Михайло Грушевський, побачила світ його перша друкована публікація, присвячена проблемам народної освіти на рідній Полтавщині.

Загалом Петлюра дописував, друкувався або співпрацював в багатьох періодичних виданнях: «Добра новина» (Львів, 1903), «Селянин» (Чернівці, 1903, Львів, 1904), «Київська старина» (Київ, 1904), «Записки наукового товариства ім. Т. Шевченка» (Львів, 1905), «Україна» (Київ, 1907), «Образование» (С.-Петербург, 1908), «Голос минувшого» (С.-Петербург, 1913), «Украинская жизнь» (Москва, 1912–1917), «Книгарь» (Київ, 1917–1919), «Трибуна України» (Варшава, 1923), «Тризуб» (1925–1926, Париж) та багато інших.

В його доробку понад сотня статей, заміток, кореспонденцій, памфлетів, рецензій з аналізом актуальних подій і суспільно-політичних явищ тогочасної України.

Будучи вже досвідченим журналістом і маючи усталені національні погляди, Симон Петлюра почав редагувати в Москві часопис «Украинская жизнь», журнал про Україну і українців російською мовою для інформування про українські справи.

За словами Степана Сірополка (міністра освіти УНР у вигнанні) видання здобуло велику популярність в українського громадянства. А ще Сірополко зазначав, що промови та реферати Петлюри були, по суті, курсом українознавства і не один десяток зі старих і молодих «малоросів» у Москві придбав національну свідомість завдяки виступам Симона Васильовича.

Писав він і літературознавчі праці, аналізуючи творчість Тараса Шевченка, Івана Франка, Михайла Коцюбинського, Марії Заньковецької. Дослідники творчої спадщини Симона Петлюри наголошують на влучності, точності його літературно-критичних визначень.

За матеріалами Бібліотеки ім. С. Петлюри у Парижі, у нього як журналіста протягом років було немало авторських псевдонімів і криптонімів. А саме: В. Марченко, В. Салевський, Г. Рокитний, О. Ряст, Святослав Таток, Зілот, СТ., Симон, С. Торнтон та інші.

Крім журналістики предметом захоплення Симона Петлюри був театр. У 1907–1908 роках він завідував літературною частиною в театрі на чолі з М. Садовським та М. Заньковецькою.

Маючи яскравий талант публіциста, професійну журналістську інтуїцію і дивовижну працьовитість, Симон Петлюра не полишав цю справу до останніх днів свого життя.

На початку 1925 року в Парижі разом з однодумцями організував видання тижневика «Тризуб», який швидко набув широкого розголосу по всіх частинах Земної кулі, де була українська еміграція. Тижневик став практично офіційним друкованим органом Української Народної Республіки в екзилі.

Одним з активних авторів «Тризуба» був сам Петлюра. Вже тоді, майже сто років тому, він прямо ставив питання, що вибір України – це європейський вибір, і що стосунки з Росією під виглядом будь-якого союзу – чи-то федерації, чи-то конфедерації, а тим паче автономії – для України просто неможливі і неприпустимі. І

прямо писав: чи монархічна Росія, чи комуністична, але суть російської влади не міняється.

Навколо Симона Петлюри розносились різні міфи. Один із найбільших – це міф про антисемітизм. Однак серед його творів є звернення - «Старшини і козаки української армії!», де отаман говорить: «Українські і єврейські працюючі маси дивляться на вас, як на визволителів… Уникайте провокацій, а з провокаторами, хто сам чинить погроми, та підбиває слабіших від нас, будьте безпощадними…

Пам'ятайте, що ви є кращі сини свого великого народу, який хоче жити своїм самостійним життям і нікого не хоче поневолювати, а тому і ви, його військо, і надалі стійте непохитно на сторожі його інтересів і інтересів того, хто вам допомагає і благає вас і про його визволення».

Симон Петлюра мав і прихильників, і ворогів, наштовхувався і на гостре засудження своєї діяльності, і на палке її схвалення. Власну ж об`єктивність він певним чином сформулював у листі до генерал-хорунжого Миколи Удовенка, датованому 1922 роком: «Очевидна річ, що в оцінці моєї персони Ви повинні бути виключно правдивим. Коли знайдете щось у моїй діяльності доброго слова варте, то і будьте вірним... власній совісті. Не перебільшуйте, але й не зменшуйте...».

Сучасники іноді називали його «мрійником». Він поєднував у собі мрію про вільну Україну і волю та пристрасть до втілення цієї мрії в життя. Ставши символом Української соборної держави, Петлюра з-поміж сучасників виявився найбільш послідовним, самовідданим, незламним і творчим її оборонцем.

А Петлюра-журналіст накреслив дороговказ для всього українства.

Публіцистичні, літературно-критичні праці Симона Васильовича ілюструють його як особистість: розумну, інтелектуально розвинену, талановиту.

СИМОН ПЕТЛЮРА «МОСКОВСЬКА ВОША»

Дайджест

[***Джерело:*** Петлюра, Симон. Московська воша. Оповідання дядька Семена про те, як московські воші їдять Україну та що з ними треба робити / Симон Петлюра ; упоряд., передм. П. М. Мовчана. – К. : Просвіта, 2016. - 104 с. – (Бібліотека Українського Воїна)]

<···> Цей твір - це документ часу. Автор дає докладні дані про стан на Рідних Землях в різних ділянках на той час. Але найцінніше в творі - популярний виклад історії Української Революції, розпачливої боротьби Української Армії, гарячкових заходів Уряду УНР, пороблених помилок.

Будучи документом часу, «Московська воша» є також документом про С. Петлюру. Вона доводить, як виразно він бачив національний момент в Революції, як глибоко заглянув він у її суть <···>

ВИДАВНИЦТВО

ПЕРЕДМОВА

Дядько Семен і дядько Лаврін погнали на ніч пасти коней.

Дядько Лаврін скаржився на лихе життя.

- Не знаю, що й робити: як той «продналог» платити? Де я візьму грошей, щоб не приїхали описувати?

<···> обоє думали про одне. Стало тяжко жити, життя дошкуляло, смикало, поневірялось над людьми <···>

- Слухай, куме <···> скажи мені, звідки все оце взялося і коли кінчиться? Хто винен в отих страшних злиднях, що напосіли нас? Де, у кого шукати порятунку від кари небесної, що так тяжко карає нас усіх, а за що – я і сам не знаю?!

Семен мовчав <···> Його не здивували слова Лавріна <···>

- Ти питаєш, - звернувся він до кума, - звідки оте лихо взялося, та хто винуватий в ньому? Довга ця казка оповідати про наше нещастя, та тільки ж треба вже правду казати, а від слів і до діла братися.

1. ЗВІДКИ ПОЧАЛОСЯ ЛИХО?

- Було це не так уже і давно: либонь чи не наприкінці великої війни. Значить: в 1917 та в 1918 році. Стояла тоді на Україні сила-

силенна війська. <···> Почалась тоді революція. <···> Замість воювання почалось мітінґування. Від ранку до ночі тільки й знали, що мітінґували. Винирнули, неначе з-під землі, всякі «аратори» з довгими язиками, «камітетчики» різні й почали замість куль сипати промовами. А німці та австріяки своє робили. Вдарили на російський фронт, і він, як пісок, розсипався. <···> Тільки це вже не було військо, а простісінька банда, бо оте мітінґування довело до того, що не стало дисципліни у війську, пропала слухняність, счез кудись лад та порядок військовий.

- Відступаючи з фронту, російське військо <···> мітінґувало та язиками воювало. Найбільш за те, щоб новий «революційний» порядок запровадити. <···> Разом з мітінґуванням воно грабувало наш край, нищило його й обкрадало. <···> Російське військо чуже було для нашого краю отож і не дивно, що воно не жаліло його. Так завжди робить чужинець. <···>

- Коли розпочалася в Росії революція, то і наші люди не спали. Давно вже, ще до революції, була така думка серед декого з наших людей, що від Петербургу та Москви пуття нам не буде, а одне тільки лихо звідти приходить: великі податки, несправедливі закони, всяка неволя та утиски. <···> Отож, як пройшла революція, то кращі, розумніші люди з України, вирішили, що треба те ярмо російське, - а в ньому ми були більш як 250 років, - з себе скинути, а замість нього життя по нашій вподобі установити.

Щоб доконати цього, утворився тоді власний - український - уряд. Розпочав він свою нелегку роботу, а найперше заходився біля того, щоб збити до купи своє, українське, військо. <···>

Спочатку ця праця ішла успішно; українські частини виростали одна за другою, притягаючи до себе все більш і більш люду. <···>

Була надія, що все буде добре. <···> Та не так склалось як бажалось.

- Через що ж? - вирвалось у Лавріна.

- А через те, що на перешкоді стала московська воша! — відповів Семен.

- Яка воша? Що за воша? — перепитав Лаврін.

- А ось слухай далі, та й довідаєшся, що це за воша! Я ото казав тобі, що москалі, побачивши, як горнуться наші вояки до своїх частин на фронті, і в запасних полках, зразу ж змитикували, що від цього пахне для них погано: українці зростуть в силу, <···> перестануть росіян-москалів слухатись, а це значить, що урвався кінець московському

пануванню над Україною. Зрозумівши таку небезпеку для себе, оці «камітетчики» московські почали все робити, щоб українізацію війська розбити. <···>

Тільки ж і силою однією не можна було тут всього зробити. <···>

Тоді «камітетчики» російські на хитрощі та обман пустилися, бо на це вони давно мастаками були. Росіянин, чи простіше кажучи - москаль, або руський, все одно <···> без брехні жити не може, <···> брехнею, підбоєм та крутійством він цілі віки жив, <···> на обмані і свою московську державу збудував. Обманом він і нашу вільну Україну в ярмо занапастив. Отже, як почалась українізація війська, то москалі й випустили на неї свою стару зброю - знаряддя обману.

А робилося це так. Українцям треба було зібрати своїх земляків, щоб пояснити їм, для чого твориться українізація війська. Скличуть українці свої збори, а на ті збори й московські «камітетчики» або посланці їхні - і тайні і явні - приходять. Тоді вільно було кожному говорити, про що хотів, аби тільки слухали. Хто не просить слова, то й дають йому право говорити: «Просимо!» - гукають. Ну, то й «камітетчики» московські вилазили на бочку чи на стіл (це тоді «трибуною» називалося) та й починають:

- «Таваріщі українци! Што ето ви дєлаєтє? Зачем атдєляєтєсь ат нас? Ведь адно ґорє у нас. Разве на фронте ми не із аднаво кателка щі хлєбалі? Алі нас не адна вош в акопє єла? <···>

- І ото белькоче, варнякає, через кожне десяте слово про «котьолок», згадує, вошу поминає та настирливо без впину. Здається, що ота воша не тільки по голові лазить, а в мозок залазить та душу каламутить. <···>

- Без оцієї воші та котьолка ні один мітінґ, ніяке зібрання не проходило <···>

- Розумніші наші вояки, звичайно, не слухались шептунів, не йняли їм віри, а темніші, дурніші, почали прислухатись до брехні, гадаючи, що може і справді «камітетчики» і правду кажуть. І так поволі, день за днем, ота брехня, як справжня нужа, розлазилась серед наших людей, каламутила їх, збивала з толку, аж кінцем-кінців розділила - розроїла їх між собою. Тим часом московські революціонери не спали, а своє діло робили, <···> то грішми, то іншими хитрощами на свій бік переманювали, до своїх «камітетів» затягали. А, звісне діло, хто в «камітетчики» попадав, той і заробляв на тому. Таким побутом начала сила українська слабнути, зменшуватись. Не вспіла, отже, Україна до будівництва своєї держави приступити, як московські

агітатори стали ґрунт під нею захитувати, обманюючи український же нарід та роблячи з нього ворога своєї ж таки власної долі. Так було давно, в старі часи, коли тільки Москва хижим оком дивилася на наші плодючі землі. Те саме, від початку до кінця, повторилось і тепер, через двісті-триста років, за нашого вже життя.

2. АГІТАЦІЯ ПРОТИ НАШОГО УРЯДУ

- Як тоді, так і тепер, московські агітатори повели агітацію проти нашого рідного уряду. Стали вони говорити проти нього, що він і не народній, і контрреволюційний, і панський <···>
Все це була брехня. Та на жаль, - чимало з наших людей, як селян, так і робітників, прислухались до такої брехні і вірили їй. <···> З українських військових частин почали або до московських большевицьких банд переходити, або просто додому тікати. Повертаючись додому, оці дезертири казна що тут белькотали, переказуючи за большевиками московськими їхні брехні про український уряд і про наше військо. Одночасно з цими дезертирами з'явились по наших селах і справжні аґітатори з Москви <···>
Аґітатори говорили:
- Грабуй награбоване! Бери все, що можна взяти! Ріж і убивай буржуїв, куркулів, хазяїнів, - всіх, хто ворог народу! Бери землю, бери фабрику, а головна річ, не слухай українського уряду, не йди до українського війська, бо тільки з Москви, мовляв, воля для народу й право прийде! <···>

Збиті з пантелику від цієї писанини та балаканини, наші люди загубили десь свій власний розум, піддались московській большевицькій брехні і дурисвітству. А вийшло з того ось що.

3. УКРАЇНСЬКИЙ УРЯД ПЕРЕСТАВ МАТИ СИЛУ

У нашого уряду не було великого війська, щоб дати одсіч тим большевицьким бандам, що йшли з Москви на Україну. А на самій Україні большевики робили по різних місцях повстання та заколоти. Не мав український уряд і сили на місцях - по селах, бо місцева влада ще не вспіла як слід устаткуватись, а до того ж дехто із місцевої влади «щирим» прихильником большевицьким ставав <···>

Звичайно, не всі голову загубили. <···> З таких сіл йшла допомога українському урядові, ішли парубки послужити у рідному війську. На жаль, таких сіл було мало.

Кінець-кінцем, коли правду сказати, наші селяни під час першої боротьби України з московською-болыпевицькою навалою, не підтримали як слід ні свого рідного війська, ні свого уряду <···>

Коли про робітників на Україні говорити, то вони майже всі були в цей час збольшевичені. <···> Російські робітники по українських заводах та фабриках - це були і є московські шпіони серед нас, що про все доносили в Москву, а у нас робили заколоти та в спину били нас, коли походом на Україну пішли московські військові банди <···>

Мені часто приходить в голову, що якби наш український уряд в свій час вислав геть з України оцих гнид, то тоді може й боротьба наша більш щастя мала.

Та на жаль, український уряд з часів Центральної Ради, не додумався до цього. А може - і не відважився на це <···>

Так само і ота російська інтелігенція, що жила по українських містах: всі оті урядовці, учителі, російські старшини тощо - теж не давали допомоги нам в боротьбі з московськими большевиками. Вони навпаки - дуже ворожо дивились на український рух, бо боялись за свої посади. <···>

Треба правду сказати, що уряд наш панькався з ворогами, не мав в собі ні сили, ні мужности дати раду з ними. Замість того, щоб об'єднати коло себе усіх українців, як це було за перших часів Центральної Ради, він відохочував від себе, багато говорив та «засідав», а мало робив. Тим часом Москва не спала: хоч і вона «говорила», але разом з тим - своє робила. <···>

Отже, український уряд, бачучи, що лихо насувається на нього з усіх боків і що власними силами він не може оборонити Україну, вирішив шукати допомоги у німців. <···>

4. ЩО БУЛО ЗА НІМЦІВ НА УКРАЇНІ

Про це всі ми добре знаємо. Треба тільки одного не забувати, а саме: коли б Центральна Рада і не покликала німців, то вони б і самі прийшли до нас. Німці тоді були дуже великою силою: брали одну перемогу за другою над своїми ворогами. <···> Їм треба було перш за все хліба, хліба і хліба, якого не доставало дома. Цей хліб повинна була дати наша влада. І то негайно, в установлені строки. Наша влада

не змогла цього як слід зробити. <···> А німці ждати не хотіли й не могли. Отож дивились вони на роботу Центральної Ради та <···> й розігнали її.

Замість Центральної Ради німці, з намови поміщиків, за найвищу владу на Україні поставили генерала Скоропадського, що і гетьманом себе проголосив. За Скоропадського утворився новий уряд, та тільки вже з нових людей. <···> Як вони правили Україною, і про це добре знають наші спини та ті місця, звідки ноги ростуть. <···> На селах показалися знову поміщики. Вони почали зводити рахунки з селянами та мститися над ними за захоплену землю. Гетьманські старости і коменданти, теж здебільшого поміщики, помагали їм.

Почались по селах арешти, екзекуції, страшні насильства та утиски.

Всі тюрми на Україні стали повними від арештованих селян та українських діячів. Хто вчора боровся за волю України і бився проти большевиків, того сьогодня, по наказу гетьмана Скоропадського, забирали до тюрми і тримали під арештом. <···> Арештовуючи українців, Скоропадський зате давав повну волю утікачам з Московщини, що бігли на Україну від большевиків, які в цей час уже міцно сиділи в Москві. <···> Як сарана, вони налетіли тоді до нас, бо їм тут давали найкращі посади, найліпшу службу, великі гроші. Розлізлись тоді вони по всій нашій землі і теж, як ті воші, по-своєму пили кров з нас та каламутили нас. Це були теж на свій копил «большевики» тільки з правого боку. Московщина уміє різні фарби для утисків над нами прибирати: коли треба - то вона робиться червоною, а коли того вимагає справа, то - білою робиться. <···>

Скоропадський, з їхньої намови, чи з власної охоти, хто його зна, бо він мало в голові смальцю мав, - проголосив скасування самостійної України, чим страшенно розлютував всіх свідомих українців.

Цього мало: він дав пристановище на Україні російським монархістам, що почали організувати тут добровольчеську армію. А найдивнішим та найстрашнішим для України було те, що для цієї російської армії він давав українську зброю: рушниці, гармати, кулемети тощо. <···> Скоропадський з його урядом не міг уже далі триматися. Проти нього було майже все населення України. <···>
Вибухло повстання проти Скоропадського, яке мало великий успіх. <···>

5. БОЛЬШЕВИЦЬКА ПРАЦЯ ПІД ЧАС ПОВСТАННЯ ПРОТИ СКОРОПАДСЬКОГО І ПІСЛЯ ПОВСТАННЯ

Перед новою українською владою, що утворилась під час повстання проти Скоропадського (влада т. зв. Директорії), стояла велика справа. Треба було наново організувати державу, яку і большевицька навала 1918 р. понищила, яку і панування Скоропадського захитало. Нова влада мала надію, що їй пощастить доконати великого діла, тільки ж і тут можна сказати - не так склалось як жадалось.

Вороги нашого народу не спали, а найбільш оці большевицькі харцизи з Москви. Уже спочатку самого великого повстання посунули своє військо до кордонів України. Не встигла нова влада взятись за діло, як зразу ж виникли перед нею великі труднощі, бо большевицьке військо переступило кордони і почало захоплювати наші землі. <···> Перед погрозою нової небезпеки, треба було збирати всі сили, щоб одбити ворога, бо і ворог тепер був більш дужий. <···>

Для успішної війни треба, щоб найвища влада в краю мала все чим можна воювати. А чи мала наша влада його - отого військового знаряддя - стільки, скільки треба?

На жаль, не мала. Багато, раніш ще, вивезли амуніції з України німці, чимало віддав Скоропадський російським добровольцям та дончакам, а багато порозкрадали робітники та селяни, користуючись повстанською хуртовиною. Тим часом, як большевики сунули на Україну з півночі, з Московщини, і на інших кордонах України зайшли великі зміни. Сусідні народи приглядались спільно до того, що творилось у нас, і вирішили використати добру для них нагоду, щоб пригарбати до себе наші землі.

З нами на заході межують поляки та румуни. У них не було революції. Через те вони в потрібну хвилину виявили себе сильнішими від нас. <···> І військо у них було слухняне, дисципліноване. Тоді як у нас фронтовики тікали додому, забираючи з собою і зброю, тоді як наші люди казали: «Моя хата зкраю, я нічого не знаю», тримали «нейтралітет», а то й просто, як люди, зраджували свою рідну справу, - то в цей час румуни і поляки побільшували свою військову силу. <···> Румуни та поляки, скористувавшись тою хуртовиною, що настала на Україні, посунули своє військо на суміжні

землі і захопили від нас: румуни Бесарабщину, а поляки - Холмщину та частину Волині й Полісся.

В цей час, французи зробили висадку в Одесі і почали допомагати росіянам-монархістам організувати тут добровольчеські частини. Цим Україна опинилася відрізаною від світу і на півдні, і на заході, як на морі так і на суші: не можна було купити нізвідки ні зброї, ні ліків, ні одежі, ні всього іншого для війська і війни потрібного. Та й саме військо наше опинилось в мішку ніби, з усіх боків оточене ворогами. Може б і пощастило йому своє діло зробити, коли б всі, як один чоловік, стали до нього. Але, на превеликий жаль, ні сили, ні бажання, ні розуміння цього в той час в народу нашого не хватало. <···> Тим часом і большевицькі пройдисвіти не спали, а каламутили нарід. Позакладали вони свої тайні комітети, «ячейки», куди то грішми, то обіцянками нагород і грошевих посад та гарних заробітків, як прийдуть большевики затягли наших людців. Одні ловилися на цей гачок з дуру, з легковірности, а інші - з жадоби на гроші. <···>

Отож, коли почалася 1919 р. боротьба з большевиками, то знову нарід наш не був однодушний і не мав одностайности супроти своїх ворогів. Знову московська воша та брехливе слово московських шептунів та їхніх наймитів - наших недолюдків-запроданців - посіяли роздор серед людей і збаламутили їх. Звиклим обичаєм своїм, московські брехуни розпустили наклепи на українське військо, і на український уряд, намовляючи людей не слухати, не допомагати йому. <···> Неначе туман на долині розпустилась ця брехня по всій Україні, забиваючи баки легковірним та збиваючи їх з пантелику.

- Отже воно й вийшло, кінець-кінцем, так, що і нова влада большевиків застала наших людей неприготованими до боротьби ні за свою державу, ні за свою долю.

Тільки й большевикам тепер стало тяжче боротись з нашим військом. Перш за все його було більше, ніж тоді, коли боролась з ними Центральна Рада. А по-друге - воно було краще, бо до війська йшли завзяті вояки, хоробрі, сміливі. <···>

Звідки і сила та бралася в них, Господь один знає. Одне тільки сказати можна, що боротьба нашого війська марно не пропала. Нарід дивувався тій запеклості та самопосвяті, <···> прокидалась совість у нього, будилась свідомість і почуття обов'язку та потреба допомогти своєму рідному військові. Тільки все це виявив наш нарід пізненько, проморгавши слушний час. Большевики мали багато зброї, <···>

могли побільшувати своє військо числом, а українці - не могли, бо їм нічим було озброювати нових вояків. <…>

Не диво, що при таких обставинах військо не мало сили встояти проти ворога. <…> Так само й уряд український, як не старався, що не робив, куди не вдавався, не міг дістати зброї для свого війська, ні одежі, ні ліків. Кордони України були замкнені, а над ними стояли то поляки, то румуни, то російські добровольці. <…> Пробував був уряд український підписати мир та союз з поляками. <…> На жаль, свого слова поляки не додержали, союз зламали, бо пішли на угоду з большевиками, а зброї нам не дали. Без зброї та без амуніції українське військо не могло довго встояти на фронті, <…> наша армія відступила за рідний кордон. Вояки наші, - діти й брати наші, - поневіряються тепер на чужині, в злиднях, сумуючи за рідною землею та дожидаючи того дня, коли вони знову повернуть до нас. <…>

6. ПОКУТА

- <…> Покутуємо і за свою темноту, і за свою незрячість, і за те «моя хата зкраю, нічого не знаю». Покутуємо за те, що далі свого села нічого не хочемо знати та думаємо, що за тином нашим і світ кінчається. А може й за помилки проводирів наших, що не зуміли як слід в руки нас взяти та не примусили нас за власну долю боротись. <…> Насунули на наш край чужі люди з Московщини <…>

Наша Україна була багата, а через большевиків стала бідною. Хтіла волі - опинилася в неволі. Не вспіла одні московські кайдани з себе скинути, як на неї нові наділи, ще тяжчі, ще дошкульніші. Хтіла свої закони встановити, як примусили її жити під чужими, негодящими для неї. <…>

Живемо ми в тумані якомусь, бо ніхто правди не каже, а всі газети та книжки большевицькі брехнею підбиті і від першого слова до останнього обманом пройняті. <…>

7. НАЙБІЛЬША БРЕХНЯ БОЛЬШЕВИЦЬКА

- Туманять нам голови, що большевицька влада є владою робітників і селян. Такою вона ніколи не була й тепер не є. Хіба поміж отих комісарів, що засідають в «Совєті народніх комісарів» є правдиві

робітники, або правдиві селяни? Хіба хоч один з них ходив за плугом, або був хліборобом? Та ніколи в світі! <···>

Хіба ми - селяни, або робітники - обирали тих комісарів вільними голосами, по своїй охоті та вподобі?

<···> На самому ділі комісарів призначають, а не вибирають, і призначають таких, які слухняно будуть коритись та робити все, що накажуть їм головні комуністи з Москви. <···> Всі оті з'їзди та конференції «совєтів рабочих і крестьянських та красноармєйських депутатів» - це теж одна ширма, <···> робиться так, як захоче центральний комітет комуністичної партії, або вірніш кажучи - «політбюро» цієї партії. А в цьому політбюро, як і в центральному комітеті комуністичної партії, немає ні робітників, ні тим паче селян, сидять там ватажки комуністів, <···> дібравшись до грошей, до влади, цупко, як справжні воші на кожухах. <···> Мріють про те, щоб скрізь, по цілому світу, викликати революцію та завести такі порядки, якими оце нас ощасливили. <···>

Таким побутом влада комуністів <···> не є владою ні робітничою, ні селянською, а владою невеличкої жменьки людей, владою комуністичної партії. <···> Дбає ця жменька людей тільки про себе, про партію свою та про те, щоб десятки й сотки мільйонів людей тримати міцно в своїх руках. <···>

Вся робота большевицького уряду, поставленого Москвою на Україні <···> до того зводиться, щоб обдирати наш край, вивозити від нас хліб, цукор, всяке збіжжя тощо. Він - покірливий слуга Москви, робить те, що йому накажуть. <···>

8. НАЙГІРША БРЕХНЯ БОЛЬШЕВИЦЬКА

- Такою брехнею є вигадка про те, що ніби «рабоче-крестьянская» Україна з власної волі пристала в 1919 році до Російської Соціялістичної Федеративної Республіки, а потім в 1922 році до «Союзу Советских Соціялістических Республик». Звичайно, ніхто про це прилучення ні українських робітників, ні селян не питав. <···>

Отож тепер Україна й живе підбита Москвою. Ніяких самостійних прав, як незалежна держава, вона не має. <···>

Бо, бачиш, по совітському праву все це спільне і належить «Союзові Соціялістичних Республік», а на ділі Москві. А з цього таке виходе: наш хліб, наше вугілля, цукор, залізо, тютюн, сіль, одним

словом - все, що на Україні з землі чи з-під землі добувається, всім цим, як хоче, так і розпоряджається Москва. <···>

Таким побитом прилучення України до Москви потрібно було комуністам для того, щоб мати право визискувати багатства нашої землі. <···> Не дурно ж большевики вивезли в 1922 році з України цілі мільйони пудів хліба закордон, а в цей самий час половина України голодувала та так, що не одна тисяча померла з голоду. <···>

Кажуть, що воша, кусаючи чоловіка, п'є кров його і з того живе. А большевики гірше від воші: вони не тільки кров нашу п'ють, а й потом запивають. <···> Наша земля тепер не наша, а московська, наше Чорне море і пароплави на ньому теж їхні, наші залізниці їм належать, наш цукор, як вугілля і хліб і все, на що багата наша рідна земля, - все це тепер стало їхнім.

9. ЩОДЕННА БРЕХНЯ БОЛЬШЕВИЦЬКА

- Що тепер правда, а що брехня - святий не розбере! Все переплуталося і догори ногами перевернулося. Колись були й газети правдиві й книжки путящі. Прочитавши їх, чоловік більше знав, умурозуму вчився, <···> всі книжки і газети большевики заборонили й не дозволяють їх читати, щоб народ правди з них не довідався. Ховають вони, як злодії правду від людей та примушують нас «свої» газети читати та з «їхніх» книжок учитися. <···> Тільки ж газети їхні і вся писанина їхня така нудна та брехнею підбита, що й простий чоловік перестав уже няти віри большевицькій писанині.

Наприклад. Багато писали і пишуть большевики про революцію в інших країнах. <···> А все брехня. <···> Ніде влади большевицької немає, бо тільки ми були такі дурні, що до неї допустили. <···>

- Чи пригадуєш, що вони писали про електрифікацію? <···>

«Ми асветім вашу Украіну» - галасували большевики. Ну й освітили: ніякої електрифікації вони не запровадили і нових електричних станцій вони не збудували, а ми як світили керосином чи нафтою та лоєм, так і тепер світимо. Одна тільки різниця настала: раніше керосину можна було дістати скільки хочеш, а тепер трудніше стало, так що часто ми й зовсім нічим не світимо.

«Ми дадім вам образованіє», кричали большевики, - «далой безграмотность!».

А на ділі вийшло так, що шкіл у нас тепер за большевиків стало менше, грамотних не побільшало, шкільні будинки не ремонтуються,

а вчителі по кілька місяців платні за свою працю не отримують, <···> тільки одного вони доконали - з шкільних будинків ікони повиносили та путні книжки позабирали. Оце й вся їхня «реформа» в справі освіти.

Одну науку можна засвоїти, читаючи їхні газети:

- Коли вони щось або когось лають останніми словами, то це значить, що тут щось не так, а написане ними треба розуміти інакше.

<···> Коли на село приїздить якийсь «оратор», то завтра або за кілька день одвідає нас і міліція або якийсь інший чорт і силою забиратиме від нас хліб, збіжжя все, що положено «ударними» вимогами большевицького здирства.

Отак і живемо ми серед брехні та насильства <···>

10. ЗАМІСТЬ «РАЮ» ПЕКЛО ЗАВЕЛИ

- Большевики обіцяли нам рай соціалістичний. Пройшло мало не п'ять років і замість раю вони гірше пекла завели.

<···> Арештовують усіх і правих, і винуватих. Розстрілюють і по суду, і без суду. Мучать людей страшними муками. Шпіони, донощики всюди нишпорять, скрізь підслуховують і доносять <···>

Через те один другому не вірить, сусід сусіда боїться і здається, що стіни вже чують, що хто каже. Десятки тисяч людей вивезли большевики на Сибір, то на північ. <···> Так колись російські царі та імператори робили після того, як Україну обманом під московське царство підбили. Вони теж наших козаків на північ - на «канальські роботи» посилали, де ті бідолахи й гинули від холоду та хвороби.

Точнісенько так і большевицькі правителі роблять. <···> Тут ніщо не змінилося: Москва все одно, чи вона царська чи большевицька, однакових засобів уживає, щоб вилюднити та переполовинити наш край.

За царських часів дітей в школах на Україні найголовніше вчили тому, щоб вони від рідної мови відцурались та москалями поставали. А большевики вимагають від учителів, щоб ті школярів уже змалечку на комуністичну віру перевертали. <···>

Учені люди підрахували, що навіть за панщини робили люди менше, ніж ми тепер, «вольними гражданами рабоче-крестьянской республіки» ставши. А в той час, як ми спини гнемо, комісари живуть, наче в маслі купаються, бо розкошують і горя не знають. <···>

Робітник на фабриці не має й половини того, що колись мав і кляне тепер комісарів, що за них колись горою стояв, кляне свою долю, бо з того, що він заробляє, не можна прогодувати ні себе ні свою сім'ю. А як підеш до міста великого, <···> то й там люди ходять обідрані, виснажені, напівгодолні, бо часом городським жити ще тяжче приходиться, ніж нам селянам.

По містах панує велика розпуста та й на село ця отрута переходить. <···> Отакий «рай» завели наші «спасителі» з Москви! От уже справді гірше від пекла! - Дядько Семен аж сплюнув од огиди.

- Скажи мені, куме, - озвався до нього Лаврін, - куди воно все діваєтся, що від нас большевики беруть? <···>

11. КУДИ ДІВАЄТЬСЯ ТЕ, ЩО ВІД НАС ЗАБИРАЮТЬ

- Куди діваєтся, - перепитав дядько Семен, - ніхто правди про це не знає, бо я ж тобі вже казав, що большевики не люблять давати одчоту з того, що вони роблять, а з газет їхніх теж не можна про це довідатися, бо ти знаєш сам, які вони брехливі. Тільки, як не ховають правду від нас, вона наче шило з мішка витикається. <···>

Перша. Майже по цілому світі і по всіх державах держать большевики своїх наймитів, явних і тайних аґентів, платять їм гроші за те, щоб вони підбивали тамошніх робітників і селян на бунти, розрухи, страйки, а все для того, щоб за допомогою цих розрухів можна було там большевицькі порядки встановити. <···> Платити їм треба тамошніми грішми, а гроші ці дорого коштують. <···>

Друга. За кордоном большевики на різних мовах видають комуністичні газети, де вихваляють себе, свої порядки, свої закони, а все це для того, щоб знайти собі там приятелів, прихильників та місцевих людей на свій бік перетягти. Видавати такі газети коштує не абияких грошей. <···>

Третя. Мають большевики за кордоном свої посольства, всякі «місії», торговельні комісії тощо. Мають чимало своїх шпіонив. <···> Содержувати всіх оцих шпіонів та дипломатів - теж не абияких грошей коштує. <···>

Четверта. Дуже багато грошей - цілі сотні мільйонів - та все в чужій, дорогій валюті, пересилають большевики закордон у чужоземні банки. Кладуть їх на чужі, підставні фамілії. <···>

П'ята. Большевицькі верховоди люблять тепер часто їздити закордон, «воду цілющу пити», або від жиру зайвого лікуватися. Це теж грошенят коштує. <…>

От тепер ти й бачиш куди воно діваєтся те, що у нас забирають. Це я казав все про витрати большевицькі за границею, а тепер трохи оповім про те, куди вони дівають гроші у себе вдома.

Перш за все. Багато витрачається на тайну поліцію большевицьку, що зветься ГПУ (раніш Чека» звалася). В цьому ГПУ служить багато шпіонів, донощиків та інших пройдисвітів. За свою «працю» вони і платню беруть велику, бо гадючої праці ніхто дурно не робить. <…>

По друге. Мають большевики в Москві «Центральний Комітет Комуністичної Партії». Цей комітет самі большевики люблять називати «штабом всесвітньої революції», а біля штабу того товчеться багато гулящих і всякої масти людей, ласих на гроші. <…>

По третє. Велика сума грошей, добутих з нашої праці, просто розкрадається комуністами, особливо тими, що біля заготовок хлібних, лісних, цукрових, вугольних тощо працюють. <…>

12. ДУРНЕ ГОСПОДАРЮВАННЯ – ПРОПАЩІ ГРОШІ

- Всі оті витрати, що роблять большевики на всесвітню революцію, то пропащі гроші. <…> Большевики уміють ламати, нищити, догори ногами перевертати, а творити так, щоб користь народові була, на це вони нездатні. <…>

Здавалося, що як настане «рабоче-крестьянская власть», то земельну справу вона зуміє полагодити так, що селяни будуть задоволені. А вийшло якраз навпаки: найбільше незадоволені большевиками іменно селяни. <…> Одбираючи землю у куркулів, вони дають її «незаможникам», а ці, не маючи реманенту, часто тільки дивляться на неї, отож і виходить, що і старий господар її не обробляє, і новий до неї не береться. Податки ж на землю чи натурою, чи грішми такі великі, що їх і не сила платити, <…> площа посівів зменшилась і родить земля наша менше, як раніш.

Так саме із фабриками та заводами. Спочатку большевики повиганяли з них хазяїнів та передали робітничим комітетам. Потім, коли з цього нічого не вийшло, то пробували було назад повернути хазяїв, зробивши їх ніби управляющими. А потім, коли з цього один пшик получився, то вони за нове взялися: позаводили «трести» і передали їм всю заводську справу. <…>

Кидаються на всі боки большевики, з трьох заводів один роблять, а два зачиняють, а потім на половині дороги кидають і не доводять до кінця, <…> куди не глянь, у всіх галузях промисловосте, скрізь руїна та пустка, хоч большевицькі газети і пишуть, що «советское строітельство» йде вперед. <…>

Як поїдеш до Києва або до Харкова, то побачиш по вікнах у крамницях всякого краму багато, навіть дорогі вина та шовкові панчохи світяться. Але все те купувати може «партієць», комісар. Нам все те заказано, бо ні за що. <…>

Призначають большевики всякі комісії та доручають їм обслідити, через що воно, мовляв, з нашого хазяйнування нічого не виходить. На папері ніби все й добре, а на ділі нікуди не годиться. Працює така комісія кілька часу, вимагає на себе теж неабияких грошей, <…> а потім виходить, що все те дурна праця була. <…>

13. ДО ЧОГО ДОВОДИТЬ БОЛЬШЕВИЦЬКЕ ХАЗЯЙНУВАННЯ

- Перше. Сільське господарство, найголовніше джерело багатства України, занепадає. Багато землі облогами лежить, не зорана і не засіяна.

Друге. Живий реманент: коні, худоба теж зменшився в числі. <…>

Трете. Фабрики та заводи переполовинилися. Нових не будують, бо ні на що. А на старих машини з кожним роком псуються й новими не заміняються. Те, що виробляється тепер на заводах чи фабриках, і дорого коштує, і часто нікуди не годиться.

Четверте. Залізниці теж приходять до занепаду. <…> Пароплавство, як от на Дніпрі, на Десні, Прип'яті, Бугові, Донцю ще в гіршому стані. <…>

П'яте. Дорожнеча життя стала в кілька разів більшою ніж була до большевиків. <…>

Шосте. Багато будинків по містах знищено, зруйновано і кілька років не мають ніякого ремонту. <…>

Сьоме. Неврожаї частіше почали відвідувати Україну, а московська большевицька влада ради з ними не вміє дати. Ніде в світі неврожай не доводить до голоду, тільки большевики вміють до нього допустити.

Восьме. Народне здоров'я теж за большевиків погіршилося, бо не хватає ні лікарів, ні фершалів ні ліків, а влада большевицька не звертає на це належної уваги. <…>

Дев'яте. Люди стали харчуватися тепер і гірше, і менше, як раніш (комісари тільки та комуністи їдять і більше, і смачніше). <…>

Загалом кажучи: народне господарство України, як і господарство окремого хазяїна-хлібороба, захиталося, занепало і шкутильгає на всі ноги. Разом з цим і життя кожної людини стало хистким, ніби виточились із нього всі соки та сили, потрібні для нього.

14. ДИКЕ ПОЛЕ В ОСВІТІ ТА ПРАЦІ

<…> Як прийшли большевики в Україну, то зразу ж заарештували чимало учителів та учительок. Кого повбивали, а кого в Московщину послали. Одночасно «Просвіти» наші позачиняли, кажучи, що вони й контрреволюційні, і українством дуже пахнуть. Потім за панотців взялися і заборонили їм до школи ходити та слову Божому дітей навчати. <…> Одночасно почали вони все по-новому і по вищих школах заводити, <…> край наш просто здичавів і став ніби диким полем, що бур`яном заросло.

Шкіл народніх стало менше ніж було за української влади. До середніх та вищих шкіл, як от університети, інститути, пускають учитись тільки комуністів, а інших - безпартійних - виключають.

Книжок друкується за большевиків теж куди менше, як от друкувалося за української влади. <…> Отож тепер здебільшого одне сміття друкується, бо інакше й не можна назвати комуністичних книжок.

Лісничих, агрономів, лікарів, фершалів, інженерів взагалі фахових людей стало тепер теж менше ніж було за української влади, бо декого з них большевики постріляли, а інших приневолили світзаочі тікати. <…>

За те руйнуючи та закриваючи потрібні людям товариства, большевики всю свою силу та грошей багато витрачають на те, щоб перше: «комсомольські» клюби де тільки можна заводити, друге - безбожницькі зібрання та маніфестації уряджувати, трете - церковні будинки відбирати та для «сельрад» їх віддавати, і четверте - пропаґандою та підкупом якнайбільше комуністів у нас заводити.

Не дивно, що завдяки цьому народ наш дичавіє, а большевицькі турботи про освіту та культуру допровадили до того, що:
перше - роспуста, безсоромність, нечистота зводять собі міцне кубло не тільки по містах, а й по селах. <…>

Друге - сходяться і розходяться, беруть шлюб, а потім розводяться, хто хоче, коли і скільки хоче, бо такий закон і право большевики завели.
Третє - всяка гидка лайка, як от матюки московські, що навчила їх нас Москва, бо у нас люди не вміли лаятись так погано, поширилась, як бур'ян на дикому полі.
Четверте - розвелось злодійство, хабарництво, шахрайство, донощицтво тощо.
П'яте - безпритульні діти тисячами швендяють по містах, бо большевицька влада на це як слід не зважає. <···>

Все оце - і квітоньки і ягодки большевицького ладу та їхньої просвіти. <···>

Та того мало, що ото говорилось про большевицьку владу. Треба додати, що вона єсть найбільш немилосердна і люта на світі. <···> Большевики не вірять нам і бояться, як би ми не очуняли колись та не передавили їх, як тих щенят чи вошей. Підбивши нас під себе, скористувавшись темнотою та неорганізованістю українського народу, большевики терором - розстрілами та іншими карами - хочуть вічно тримати його на своєму налигачі і не жаліють ні грошей, ні сил, щоб вічно панувати над нами. <···>

Починаючи з 1918 року, пролили вони по нашій Україні цілі ріки крови. <···> І ніде таких утисків, такого терору не роблять большевики, як у нас на Україні, ніде не виявляють вони стільки лютости, як у нас.
- А через що ж вони такі люті до нас? — запитав Лаврін.

15. ПРИЧИНИ БОЛЬШЕВИЦЬКОЇ ЖОРСТОКОСТИ НА УКРАЇНІ

- А ось через що <···>

Перша причина. Наш народ ніколи з доброї волі не пристане на большевизм. Все, чого навчають його большевики, все це є чуже і непотрібне для нього. <···> Більшість нашого народу – селяни. <···> Тепер селянин хоче володіти землею, як власністю своєю на віки-вічні. <···> Ми й вона це одно, чого не можна розділити. Ми арендувати її не можемо, бо хто ж своє власне, рідне арендує? <···> А большевики намовляють нас і примушують її на десять років в аренду взяти. Не буде ніколи цього. <···> Хочуть вони, щоб оця з діда-прадіда земля належала не нам, а «союзові соціялістіческих республік» чи то пак Москві. Розумієш? <···>

- Та хто ж на це согласіє дасть? - вирвалося у Лавріна.
- Отож то й є! А большевики нашу любов до рідної землі хочуть видерти нам з голови і з серця і здати нам таки нашу землю в аренду. Та ще так, щоб ми арендували, - працю в землю вкладали, а Москва буде жити з нашої праці, не орючи, не сіючи, а забираючи кривавицю нашу <···> От тобі перша причина, чого вони такі люті на нас.

Тепер про другу причину.

Большевикам московським є велика користь з того, щоб володіти Чорним та Азовським морем та шляхами до них. <···> Коли воскресла Україна та в 1917 році захотіла знову бути, як колись, незалежною державою, то Москва тоді дуже занепокоїлась, бо й вона хоче Чорним морем володіти. <···> А як большевики знають, що ми не помирилися з їхньою владою і все про своє думаємо, то це й друга тобі причина буде їхньої лютости до нас: не хочеться їм ні Чорного моря, ні Азовського, ні старого батька нашого Дніпра з своїх рук випускати.

А третьою причиною є великі підземні багатства України: вугіль, залізо, марганець, дорогі глини тощо. Все це й на Московщині є. Тільки москалі не хочуть самі коло свого добра ходити, а люблять з чужого поту жити. <···> Вся їхня лютість до українського народу має на меті зробити його своїм рабом, а багатою землею нашою та морями нашими володіти для своєї московської вигоди.

Через це вони й убивають нас і переполовинюють. <···> А рощот у них такий: як пересіємо, мовляв, українців, чужими людьми, зайдами всякими, то менше буде з ними мороки і легше буде їх за чуба держати. <···>
- А куди ж оті українські большевики дивляться, про яких казав, що вони беруть участь в харківському совєті народних комісарів?

16. УКРАЇНСЬКІ ПРИКАЩИКИ БОЛЬШЕВИЦЬКОЇ МОСКВИ

- Е! на них надії нема - промовив Семен. - То казна що, а не українці. Якісь вилюдки. Вони нагадують отих прикащиків, економів, об'їздчиків, що їх наставляли колись за кріпацького права пани. <···> Щоб вислужитися перед паном, вони знущалися над своїми людьми. Не дурно за старих часів про них говорили: «не так тії пани, як підпанки».

Отакими підпанками комуністичної партії, прикащиками її, поставленими для догляду над Україною і є комуністи-большевики

українці з роду. Як покірливі телята, вони хилять свою голову перед московськими наказами і ретельно виконують свою службу московських наймитів. <···> Це вони і до голоду на Україні допускають, і розстріли роблять, і через большевицьке сито все пересівають.

Сидять ці прикащики в Харкові, Києві, районах та повітах <···>

17. МОСКОВСЬКІ ВОШІ І СВОЇ ГНИДИ

- Кожному своє прийде, - почав через деякий час Семен. - Та воно видать уже й наближається ота розплата. <···> У кожного народу є такі запроданці і вилюдки, тільки у нас їх дуже багато. <···>

Українські большевики - це з тої породи наших людей, що їх москалі навертають до себе грішми та брехнями про «адін катєлок», з якого то ніби ми разом з ними «щі хлєбалі».

З усього, що я тобі говорив одне виходе: «катєлок» отой не общий, а московський і в московських руках він. Тільки до «катєлка» того наші харчі йдуть. Оце тобі й кінець мого оповідання про «катєлок» та про «адну вош», що її випестили на нас московські аратори-большевики, коли Україна хотіла піднятись проти них в 1917-18 роках. Обдурили, значить, оті аратори наш народ, розділили його хитрощами, нацькували одного проти другого та й загарбали нашу землю з її хлібом та багатствами.

Розлізлись московські воші по всій Україні. <···> Стали вони панами над нами, забрали в свої руки владу, гроші і силу. І «катєлок» теж забрали, а разом з тим «катєлком» і хліб наш забрали, а нас самих в ярмо своє запрягли.

18. ЛИХА ГОДИНА І ДОБРА ПОРАДА

- Спасибі тобі, Семене, що так до пуття витлумачив мені причину нашого лиха. <···> Виходить, що самі ми винуваті. <···> Слухав я уважно і душа мені щеміла не раз і плакати хотілось, так твоє слово пекло мене. А проте мені здається, що так, як єсть, не можна діла залишати. Треба щось робити, бо воші оті, як ти кажеш, заїдять нас зовсім, до смерти. Хіба ж не так?

- А що ж на твою думку треба робити? - запитав Семен ніби сам себе.

- Що робити, питаєш? А те, що з вошами роблять: бити! <···>

- Тільки треба знати, як бити <···>

- Треба робити уміючи, - казав Семен. - Не слід витрачати сил по-дурному, бо й так уже тих сил марно пішло чимало. Треба тихо, як кроти, підготовити раніш справу, треба розкинути павутиння своїх людей по всій Україні. <···>
- Треба знати, де їхня зброя і документи.
- Треба знати не тільки те, що вони роблять, а й те, що вони мають на думці робити. <···>

І казав ще Семен, що не треба по-дурному язиком плескати. Треба стерегтись зрадників, провокаторів, що навмисне людей на смерть посилають. <···>
- Знай, говорив Семен, що ми не самі. Павутиння наше снується скрізь по Україні. <···>

19. ЩО ВИЙШЛО З РОЗМОВИ ДВОХ ПРИЯТЕЛІВ

Минуло два тижні з того часу, як дядько Семен та дядько Лаврін мали щиру розмову між собою. До неї вони не повертались, хоч кілька разів бачились. Одного тільки разу Лаврін якось згадав кумові, що поїде до міста. <···> А ще за кілька день до села дійшла чутка, що в тому місті хтось підпалив будинок ГПУ. <···>

А ще за тиждень після цього, в селі про дві події почали балакати.

Одна трапилась на залізниці. Їхав поїзд з отрядом «чонів» усмиряти безробітних в Одесі. На перегоні між двома станціями хтось розгвинтив гайки, а потяг через те зійшов з рельс. <···> Хто зробив - невідомо.
<···> Лаврін бачив, що Семенова робота йде і що вона приведе до щасливого кінця: Україна очиститься від московської нужі і що того щасливого дня не довго зосталося чекати.

СИМОН ПЕТЛЮРА «НАРОДЕ УКРАЇНСЬКИЙ»

Цитати

[***Джерело***: Петлюра, С. В. Народе Український : вибрані статті, листи, документи / С. В. Петлюра. – Харків : Лівий берег, 1992 – С. 104-108. – (Першоджерела історії). - Режим доступу : http://chtyvo.org.ua/authors/Petliura_Symon/Narode_ukrainskyi_vybrani_statti_lysty_dokumenty/ [Чтиво : електронна бібліотека]

«ЮВІЛЕЙ М. К. ЗАНЬКОВЕЦЬКОЇ»

<···> Кожен, хто хоч трохи цікавиться українським театром, знає, що Заньковецька найкраща артистка його, і найбільша і найталановитіша краса української сцени. <···> Вона уміє захопити глядача своєю грою, вона примушує його страждати, радуватися, сумувати, сміятися сміхом веселим, в залежності од того, в якій ролі виступає, переживання якої живої істоти вона передає на сцені.

Ну, так, гарно - скаже читач нашої газети. Та з якої речі згадувати про Заньковецьку в робітничій газеті?

Що спільного має український пролетаріят з штукою? <···>

«Пролетаріят не хоче більше бути якимсь навозом, на котрому будуть рости квіти культури. Ні, він хоче стати її творцем і учасником», - так в минулому році писав центральний орган германської соціял-демократії «Форвєртс». <···> Так само і український пролетаріят являється оборонцем національної штуки, зокрема національного театру.

<···> Заньковецька своєю геніяльною грою уміла передати тяжкі переживання, тяжку долю ображених соціяльними обставинами життя людей <···>.

«ПАМ'ЯТІ КОЦЮБИНСЬКОГО»

<···> Він, був справжній мистець і співець краси, шукач правди і творець естетичних цінностей. Для всіх, хто стежив за творчістю Коцюбинського, кожний новий твір його, особливо в останні роки, давав велику радість, <···> радість ця була не тільки радістю читача, але й радістю за письменника. <···>

Діяльність ця не була така плідна, як у інших великих мистців сучасної української літератури. Зате в ній є щось інше, чого бракувало й часто бракує побратимам пера Коцюбинського.

Це ясність та продумана зрілість думки і філігранна обробка форми. Коцюбинський, як ніхто інший з українських мистців слова, мав талант до композиції своїх творів: в цьому він залишається неперевершеним серед інших майстрів українського слова. <···>

Він сполучив у своєму таланті і глибокого психолога, що потрапить збагнути глибини душевних переживань, що уміє якось обережно і надзвичайно любовно дотикатись до ран душі, і яскравого пейзажиста, що чутливо реагує на красу природи і майстерно володіє таємницею відтворення її. <···>

Творчість М. Коцюбинського, що стала здобутком світової літератури (його твори перекладені на французьку, німецьку, шведську, чеську, польську і російську мови <···>) збагатила українську літературу, вписавши до неї одну з найяскравіших сторінок. <···>

Ім'я Коцюбинського назавжди залишиться і в пам'яті його сучасників, і в історії української літератури, як одне з тих, що знаходять признання і робляться незабутніми.

«ФРАНКО - ПОЕТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЧЕСТИ»

<···> Франковий хист - велегранний. Літературна діяльність і продуктивність, ще не скінчені, величезні.

<···> В нього воно [письмо] здебільшого яскраве, рельєфне, позбавлене шабльону, завжди пристрасне, так, що завжди притягає до себе увагу, навіть тоді, коли рішуче не згоден з автором.

<···> У Франковій поезії можна відчути скорботу співця і «пророка» і спостерегти сліди ран від протиріч життя, і загального, і національно-українського та від його хаосу й безладдя.

<···> Ось чому знати цю поезію це наблизитись до пізнання самих себе. Полюбити творчість цього поета це знайти в ньому джерело не тільки естетичної насолоди, але й запас вражень, що організують психіку українця й оздоровлюють волю його, таку пом'яту віковічними злигоднями історичними. <···> Він таврує, бичує і

ганьбить те, що викликає гнів і обурення, що знеславлює його рідний народ. Тому, коли хто любить Франкову поезію, той не зажмурює очей на хиби і від'ємні риси народнього життя, а навпаки здобуває цінну «протиотруту» від національної зарозумілости.

Є ще один цінний здобуток від знайомства з Франковою творчістю. Франко не тільки співець прекрасного і не тільки віщун національного оновлення. Він - «між світла», мудрий, бо знає людську душу взагалі і зокрема українського народу. Він зрозумів цю душу і в минулій долі українського народу, і в виявах її в сучасності.

Поетова муза народилась у часах, коли в національному житті панувало безладдя і хаосом та протиріччям того життя вона просякла. <…> І цей відбиток змісту національного життя в поетовій творчості такий глибокий і такий історично правдивий, що, здається, не можливо зрозуміти психологію українського суспільства 80-90-х років, не ознайомившись з поетичними інтерпретаціями того, що створив Франко, з тими художніми зразками, поемами й піснями, що їх мотиви навіяв сучасний поетові момент. <…>
Авторові цих рядків хотілось би вписати кілька сторінок в ювілейну літературу і притягти читачеву увагу до одного моменту в різноманітній, щодо змісту, поетовій творчості. <…> Це момент національної чести і національної гідности.

Поетичного героя Франкового не можна відділити від самого Франка. Таке складається враження, коли вивчаєш поетову творчість. І коли цей герой, оповівши нам у поемі «Зів'яле листя» глибоку драму, що він її пережив на грунті нещасливого кохання, забуває на хвилину біль «незагоєних ран» в злитті пісні особистого горя з піснею народніх злигоднів <…>

Він малює цілий ряд нарисів з народнього життя, і в них проходять перед нами повторні образи п'явок, що висисають сили з народу, експлуататорів, що накинули на нього ярмо надмірної праці, адміністраторів, що діють заодно з експлуататорами і разом з ними перетворюють народне життя у якесь страшне пекло. <…>

Франко, як Етьєн у Вергарна («Зорі»), певен, що «ніколи не слід зневірюватись у народі». <…>

Франко <···> посідає особливу здібність заторкувати чутливі місця свідомости, як от сором, почуття національної гідности. В спрямуванні ударів, що заторкують ці пункти свідомости, Франко сильніший за всіх інших українських поетів і, як ніхто інший з них, може цими ударами викликати бунт, обурення і в конечному результаті досягти ефекту. Слово його б'є, як батіг, і очищає, як каяття. <···>

Після Шевченка долю поета-проводиря національного ідеалу українського народу перейняв Іван Франко і це високе покликання гідно і з честю виконав. Дослідження спадковости цієї долі, встановлення співзвучних моментів в творчості обох поетів дуже цікаві не тільки в історико-літературному значенні. <···>

Поет формував «совість» народню, поет з «рабів» творив «народ». <···> Франко, поет-борець, не обмежує свого завдання, закликами до боротьби з зовнішнім ворогом і реальною особою. Він бореться з рабськими рисами і від'ємними напластуваннями, що утворились протягом історії в природі самого українця. І в цьому Франко-вчений, один з найкращих знавців духовної творчости українського народу, стає в поміч Франкові-поетові, допомагаючи йому розібратися у вигинах національного українського. <···>

Намагаючись розбудити це почуття, таке могутнє в справі відродження, поет поводиться як добрий люблячий педагог: він не тільки засуджує помилки і ганьбить злочини, але й показує шлях до виправлення і допомагає тому, в кого свідомість прояснилася від каяття. <···>

Франко поет національного сорому, да не того, що спалахне востаннє й згасне в чаді дальшого занепаду, а того, що революціонізує свідомість, змушує глибоко заглянути у власну душу і розгоряється в полум'я відродження. В цьому полягає велике й симптоматичне значення Франкової творчости як поета української сучасности.

Франкова поезія <···> мов іскра, підпалює почуття національної свідомости. В цьому полягає велетенське значення «дару», що його приніс поет генієві народу, в цьому лежить одна з численних заслуг співця, що проспівав нам бадьору пісню про гордість і честь народу.

«ВІДОЗВА ДО УКРАЇНСЬКИХ СОЛДАТ»

Я, яко генеральний секретар по військових справах в Українській Народній Республіці, закликаю всіх вас, мої товариші й друзі, в теперішній час до загальної дружньої роботи. Будьте організовані та з'єдинені - всі за одного і один за всіх. <···>

Всі, як один, станьте навкруг Центральної Ради та її Генерального Секретаріяту. Не допускайте погромів та безпорядків, бо як ви їх допустите, ви ганьбою покриєте славне ім'я українського війська. Ніякі погроми не повинні бути припущені на нашій землі. Я вже викликав українські полки і дивізії, щоб охоронити порядок на Україні. <···> Війська будуть розміщені по цілій Україні, по всіх залізничих лініях і шляхах, аби скінчити з безладом і погромами. <···> Я несу відповідальність перед Центральною Радою, перед Генеральним Секретаріятом і перед усім населенням за спокій у нашому краєві. Цю відповідальність я можу нести тільки тоді, коли я буду спиратися на вас, українські солдати.

«СТАРШИНИ І КОЗАКИ УКРАЇНСЬКОЇ АРМІЇ!»

Українські [і] єврейські працюючі маси дивляться на вас, як [на] визволителів і грядучі покоління не забудуть ваших заслуг перед цими народами, а історія з гордістю впише на свої сторінки моменти з цієї боротьби. Уникайте провокацій, а з провокаторами, хто сам чинить погроми, та підбиває слабіших від нас, будьте безпощадними. Кара на смерть мусить упасти на голову погромників і провокаторів. <···> Пам'ятайте, що ви є кращі сини свого великого народу, який хоче жити своїм самостійним життям і нікого не хоче поневолювати, а тому і ви, його військо, і надалі стійте непохитно на сторожі його інтересів і інтересів того, хто вам допомагає і благає вас і про його визволення. <···>

12 жовтня 1919 року.

«НАРОДЕ УКРАЇНСЬКИЙ»

П'ять довгих років минуло з того незабутнього дня, коли волею і силою Твоєю, устами першого Парляменту твого - Центральної Ради Української проголошено: «Віднині Українська Народня Республіка

стає самостійною, від нікого незалежною, вільною, суверенною Державою Українського Народу». <…>

Підняв Ти, Народе Український, на мідні рамена свої справу творення власної Держави. Від хвилі визволення Ти відродив стару культуру національну, відновив українську церкву незалежну, збудував рідну школу і для оборони Держави своєї створив військо національне.

Визволення України і державна творча діяльність влади Твоєї викликали тривогу у московського зажерливого сусіда Твого. Звикши панувати на землях чужих, він не міг погодитись, щоб багаті землі українські відійшли тепер від нього, і війною жорстокою пішов на Державу Твою. <…>

Проливаючи кров в боротьбі за державність свою, Ти, Великий народе, продовжував разом з цим традиційну місію боронити Західню Европу від руйнуючого натиску варварів Сходу. <…>

В цей непевний час, коли старій культурі Европи загрожувала та страшна руїна, що сталася вже в Росії і Україні, тільки вища влада Твоя, Народе Український, з лицарським військом Твоїм боронила Україну і всю Европу від жахливої навали большевиків московських. Коли самотня армія українська в обороні всесвітньої культури являла високий зразок мужности й легендарної відваги, великі держави Европи не хотіли розуміти змагань наших національних, не хотіли відчути власних своїх інтересів. Тероризована большевицькою загрозою Европа готова була допомагати таким безнадійним авантюрам, як спроби Денікіна-Врангеля, і свідомо закривала очі свої на криваву боротьбу України, Білоруси, Дону, Кубані, Грузії та інших народів Кавказу. <…> Тепер Европа бачить наслідки своєї фатальної байдужости. <…> Знеможений в непосильній боротьбі, законний уряд Української Народньої Республіки, рятуючи свою лицарську армію, покинув рідні землі, але не залишив боротьби. <…> Уряд Української Народньої Республіки твердо стоїть на обороні незалежности України і тільки перед Тобою, Суверенний Народе Український, складе повновласті свої.

Безглузда господарка окупантів московських довела багату Україну до повної руїни, південні степи українські, колишня житниця Европи, - нині чорна пустеля, а вільні сини степів козацьких гинуть мільйонами від голоду. <…> ти, Народе-Страднику, не спинив

боротьби і тернистим шляхом невпинно прямуєш до перемоги над ворогом. <…> Всьому світові відомі героїчні вчинки вірних синів Твоїх, повстанців, славні імена яких вже стали скарбом рідної історії. Справедливі змагання нації української до власної державности привернули до нашої справи співчуття народів, що живуть на землях наших. <…>

В цей світлий день національного свята уряд Української Народньої Республіки, оглядаючи пройдений шлях боротьби, стверджує цілковиту одностайність всіх течій української політичної думки в непереможнім стремлінні до спільної мети - незалежної державности української. <…>

Ти переможеш, Великий Народе Мученику, і переможеш не для того, щоб підбивати під себе чужі, не наші землі. Ти переможеш для спокійного будування могутньої Держави Української, для щасливої праці поколінь майбутніх. <…>

«РОЗПОЧИНАЮЧИ ВИДАННЯ»

Розпочинаючи видання наше, ми свідомо виступаємо під знаком Тризуба, як символа Української Державности. <…>

Україна, як самостійна Держава, стане реальністю, як в житті народу нашого, так і перед широким світом, вона має для цього потрібні дані. <…>

В українську державність ми віруємо, українську державність ми ісповідуємо, - в її неминучості ми переконані. <…>

І ми глибоко певні, що заклик наш знайде відгук не тільки тут, на чужині, а і там — на самій батьківщині, бо як тут, так і там, досвід примусив визнати вагу об’єднання і деструктивну силу роз’єднання. Щоправда, певні «фланги» української політичної думки ще й сьогодні <…> з однаковим усердям намагаються розколювати національну єдність і вносити розгардіяш в організовані та творчі заходи українського громадянства. Та численно переважаюча частина нашого громадянства, морально здорова і національно певна, не піддається розкладовій праці і непохитно стоїть на позиціях української державносте в тій її концепції - Української Народньої Республіки <…>

Логіка розвитку національного руху на Україні веде до повторення військових подій 1918-1920 рр. Ми хотіли б, щоб неминучість їх була

засвоєна ширшими кругами громадянства, як і той факт, що цей конфлікт матиме місце незалежно від форми влади в Росії. Всі вони для нас мають однакову вагу, бо однаково не миряться з існуванням державної незалежносте України і однаково будуть боротися проти неї і з нею, як політичними, так і мілітарними засобами. Між царською Росією і сучасною комуністичною для нас немає ріжниці, бо обидві вони уявляють собою тільки різні форми московської деспотії та імперіялізму. Ідеал державности української не може бути втиснутий у вузькі межі федерації, конфедерації, тим більше автономії, ні з Росією, ні з ким би то не було. Всі ці форми «братнього» співжиття ми на протязі нашої історії добре на собі зазнали і відчули, переконавшися в деструктивно-деморалізуючому впливові їх на наш народ.

Своє бажання і свою волю - бути господарем власної землі - український народ тепер твердо виявив, але ще до краю цього не здійснив. В міру наших сил ми будемо працювати над тим, щоб незакінчене вивершити.

Особливу увагу ми будемо присвячувати тому становищу, в якому перебуває наш народ під московськоко-комуністичною окупацією, бо стоїмо на тому, що тут, на Великій Україні, зріють події загальнонаціонального масштабу, і що проблема української державности може бути вирішена в першу чергу тільки на цих землях. <···>

Редакція присвячуватиме постійну увагу біжучому життю наших українських колоній, розкиданих поза межами батьківщини, висвітлюючи його світлі, творчі явища і застерігаючи від протилежних їм. <···> Редакція надіється, що вона зустріне діяльну допомогу наших літературних, наукових і громадських робітників, державно настроєних. <···> З огляду на це, редакція відкриватиме свої сторінки кожному речевому слову, аби тільки воно було перейняте ідеєю конструктивною.

<···> Ідеологічно-організаційна праця, за яку береться «Тризуб», являється конче потрібною, бо, властиво кажучи, саме повстання до життя «Тризуба» є органічним витвором тих процесів та виконанням того доручення, яке в цей одповідальний період нашої історії кладе наша нація на державно настроєних, державно думаючих і державність будуючих синів її.

Г. Рокитний

Використані джерела інформації:

1. Гриненко, О. Статті Симона Петлюри на сторінках журналу «Тризуб» під псевдонімами [електронний ресурс] / Оксана Гриненко. - Електронні текстові дані. - Режим доступу : http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/71516/26-Grynenko.pdf?sequence=1. – Мова укр. – Перевірено 30.05.2020.

2. До 140-річчя від дня народження Симона Петлюри [електронний ресурс] / Український інститут національної памяті. – 2019. – 11 травня. - Електронні текстові дані. - Режим доступу : https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/bibliotekaryam/do-140-richchya-vid-dnya-narodzhennya-symona-petlyury. – Мова укр. – Перевірено 15.05.2020.

3. Кривизюк, Л. П. Журналістська діяльність Симона Петлюри [електронний ресурс] / Л. П. Кривизюк. – Електронні текстові дані. - Режим доступу : http://vlp.com.ua/files/40_0.pdf. – Мова укр. – Перевірено 12.05.2020.

4. Петлюра, Симон. Московська воша. Оповідання дядька Семена про те, як московські воші їдять Україну та що з ними треба робити / Симон Петлюра ; упоряд., передм. П. М. Мовчана. – К. : Просвіта, 2016. - 104 с. – (Бібліотека Українського Воїна).

5. Петлюра, С. В. Народе Український : вибрані статті, листи, документи [електронний ресурс] / С. В. Петлюра. – Харків : Лівий берег, 1992. – С. 104-108. – (Першоджерела історії). - Електронні текстові дані. - Режим доступу : http://chtyvo.org.ua/authors/Petliura_Symon/Narode_ukrainskyi_vybrani_statti_lysty_dokumenty/ [Чтиво : електронна бібліотека]. – Мова укр. – Перевірено 26.05.2020.

6. Полумисна, О. Симон Петлюра: літературний критик, публіцист, редактор [електронний ресурс] / Ольга Полумисна // Вісник Львівського університету. Серія : Журналістика. - 2014. – Вип. 39(1). - С. 289–296. – Електронні текстові дані. - Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Jur_2014_39%281%29__40. - Електронні текстові дані. – Мова укр. – Перевірено 25.05.2020.

7. Савченко, В. А. Симон Петлюра / В. Савченко ; худож.-оформ. Є. В. Вдовиченко. – Харків : Фоліо, 2015. – 127 с. – (Знамениті українці).

8. Халупа, І. Першило, І. «30 хвилин у різних вимірах». Симон Петлюра [електронний ресурс] / Ірина Халупа, Ірина Першило //

Радіо Свобода [аудіозапис програми ; гості студії - Тарас Марусик, Сергій Кот, Володимир Сергійчук]. – 2004. – 22 травня. – Електронні текстові дані. - Режим доступу : https://www.radiosvoboda.org/a/915888.html. – Мова укр. – Перевірено 18.05.2020

ЗМІСТ

1. «Полум`яне перо» Симона Петлюри: вступ	С. 3-6
2. Симон Петлюра «Московська воша»: дайджест	С. 7-26
3. Симон Петлюра «Народе український»: цитати	С. 27-34
4. Використані джерела інформації	С. 35-36

Комунальний заклад
« Запорізька обласна бібліотека для юнацтва»
Запорізької обласної ради
просп. Соборний, 210; м. Запоріжжя ; 69037

Тел.: (061) 708-24-63; 094-936-44-63
Ел. пошта: younglib.zp@ukr.net; oub-zp@online.ua;
younglib.zp@gmail.com

Сайт: http://younglib.zp.com.ua
Приєднуйтесь до нас: YouTube, Facebook, Instagram, Google+